

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІНИ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто основні тенденції зміни соціальних стандартів в Україні у 2017 році, досліджено вплив ініціативи Уряду щодо підвищення мінімальної зарплати на підвищення рівня життя населення.

Ключові слова: соціальні стандарти, мінімальна заробітна плата, проект Закону України «Про державний бюджет на 2017 рік», прожитковий мінімум, соціальні гарантії.

PRYSTUPA M. I.
Khmelnytsky National University

MAIN TRENDS IN SOCIAL STANDARDS IN UKRAINE

The article examines the main trends in social standards in Ukraine in 2017. Determined that state social standards are set by laws and other normative legal acts of social rules and regulations or complex, are determined based on the level of the basic state social guarantees. The basic macroeconomic parameters laid down by the Law of Ukraine "On State Budget of Ukraine for 2017". It was determined that the government's initiative to raise the minimum wage to raise living standards, especially working, legalization of shadow employment and wages and creating conditions to improve in the future financial condition of the Pension Fund of Ukraine and modernizing pension payments. However, this initiative needs to develop a mechanism for its implementation with clear definition of preventive measures that would keep inflation at the projected level not prevent increasing unemployment and increasing the tax burden on businesses and generally ensure growth and recovery of domestic production

Keywords: social standards, minimum wage, the draft Law of Ukraine "On State Budget for 2017" cost of living, social security.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Трансформаційні зміни українського суспільства на засадах ринкової економіки передбачають провадження ефективної соціальної політики, спрямованої на забезпечення належного матеріального становища населення країни. Показником якісної соціальної політики є реалізація державних соціальних стандартів та гарантій, що вказують на політику держави загалом. Сьогодні одним із основних завдань оптимізації сучасної соціальної політики є приведення у відповідність вітчизняних стандартів до міжнародних норм.

Аналіз останніх досліджень чи публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідженню державних соціальних стандартів та гарантій присвячені праці багатьох українських та зарубіжних вчених, серед яких В. Я. Бідак, М. О. Волгін, С. О. Корецька, О. П. Крентовська, Е. М. Лібанова, Г. С. Лопушняк, О. Є. Максимчук, О. Ф. Новикова та інших. Разом із тим залишаються невирішеними питання теоретичного та науково-методичного забезпечення соціальних стандартів в умовах трансформації вітчизняної економіки в цілому та соціальної політики зокрема.

Метою дослідження є аналіз основні тенденції зміни соціальних стандартів в Україні у 2017 році.

Основний матеріал дослідження. Процес формування системи державних соціальних стандартів, гарантій та нормативів розпочався в Україні із прийняттям Законів України «Про прожитковий мінімум» (1999 р.), «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (2000 р.), а на його основі — наказу Міністерства праці та соціальної політики України (2002 р.), яким затверджено державний класифікатор соціальних стандартів і нормативів.

Державні соціальні стандарти – встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій [1].

Державні соціальні стандарти і нормативи встановлюються з метою:

- визначення механізму реалізації соціальних прав та державних соціальних гарантій громадян, визначених Конституцією України;
- визначення пріоритетів державної соціальної політики щодо забезпечення потреб людини в матеріальних благах і послугах та фінансових ресурсів для їх реалізації;
- визначення та обґрунтування розмірів видатків Державного бюджету України та місцевих бюджетів, соціальних фондів на соціальний захист і забезпечення населення та утримання соціальної сфери.

На основі соціальних стандартів визначаються розміри основних соціальних гарантій: мінімальних розмірів заробітної плати та пенсії за віком, інших видів соціальних виплат і допомоги. Державні соціальні стандарти обов'язково враховуються при розробці програм економічного і соціального розвитку. Класифікація соціальних нормативів здійснюється за характером задоволення соціальних потреб та за рівнем задоволення цих потреб.

За характером задоволення соціальних потреб: нормативи споживання — розміри споживання в натуральному вираженні за певний проміжок часу (за рік, місяць, день) продуктів харчування,

непродовольчих товарів поточного споживання та деяких видів послуг; нормативи забезпечення — визначена кількість наявних в особистому споживанні предметів довгострокового користування, а також забезпечення певної території мережею закладів охорони здоров'я, освіти, підприємств, установ, організацій соціально-культурного, побутового, транспортного обслуговування та житлово-комунальних послуг; нормативи доходу — розмір особистого доходу громадянина або сім'ї, який гарантує їм достатній рівень задоволення потреб, що обчислюється на основі визначення вартісної величини набору нормативів споживання та забезпечення.

За рівнем задоволення соціальних потреб соціальні нормативи поділяються: на нормативи раціонального споживання — рівень, що гарантує оптимальне задоволення потреб; нормативи мінімального споживання — соціально прийнятний рівень споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг з огляду на соціальні або фізіологічні потреби; статистичні нормативи — нормативи, що визначаються на основі показників фактичного споживання або забезпеченості для всього населення чи його окремих соціально-демографічних груп.

Державні соціальні стандарти і нормативи, як правило, формуються, встановлюються і затверджуються в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України за участю та погодженням з іншими сторонами соціального партнерства.

Проект державного бюджету на 2017 рік містить удвічі менші показники соціальних стандартів за фактично розраховані Міністерством соціальної політики.

Доходи проекту держбюджету на 2017 рік передбачено сумі 721398,4 млн грн, у тому числі доходи загального фонду – 669409,0 млн грн та доходи спеціального фонду – 51989,4 млн гривень.

Видатки проекту держбюджету на 2017 рік передбачено у сумі 790393,5 млн грн, у тому числі видатки загального фонду – 735378,5 млн грн та видатки спеціального фонду – 55015,0 млн гривень.

Граничний обсяг дефіциту Державного бюджету України визначено у сумі 77547,0 млн грн, у тому числі граничний обсяг дефіциту загального фонду – 62338,1 млн грн та граничний обсяг дефіциту спеціального фонду – 15208,9 млн гривень [2].

У законопроекті передбачено соціальні гарантії на 2017 рік, зокрема: прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць пропонується встановити у розмірі з 1 січня 2017 року – 1544 гривні, з 1 травня – 1624 гривні, з 1 грудня – 1700 гривень. Мінімальну заробітну плату пропонувалося встановити у розмірі з 1 січня 2017 року 1600 гривні, з 1 травня – 1684 гривні, з 1 грудня – 1762 гривень. При доопрацюванні проекту державного бюджету на 2017 рік до другого читання враховано рішення Уряду щодо встановлення мінімальної заробітної плати в розмірі 3200 грн на місяць та встановлення посадового окладу працівника I тарифного розряду ЄТС у розмірі 1600 гривень. На цю мету в законопроекті передбачені додаткові видатки в обсязі близько 28,3 млрд грн, що дозволить забезпечити виплату підвищеної заробітної плати працівникам бюджетної сфери (табл. 1).

Таблиця 1

**Соціальні гарантії на 2017 рік передбачені проектом Закону України
«Про державний бюджет України на 2017 рік»**

Показник	з 01.12.2016 (затверд- жено)	з 1 січня 2017 р. (проект)	з 1 травня 2017 р. (проект)	з 1 грудня 2017 р. (проект)	у % 2017/2016 (по грудню)
Прожитковий мінімум	1544 грн	1544 грн	1624 грн	1700 грн	110,1%
Мінімальна заробітна плата	1600 грн	3200 грн	3200 грн	3200 грн	200%
Прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність	1247 грн	1247 грн	1312 грн	1373 грн	110,1%

Таким чином, соціальні гарантії пропонується з 1 травня і 1 грудня 2017 року збільшити загалом на 10,1% грудень до грудня попереднього року, при тому, що інфляція за такий період прогнозується на рівні 8,1%, тобто підвищення соціальних гарантій передбачається на 2 відсоткових пункти вище прогнозного індексу споживчих цін, як визначено в урядовому проекті Основних напрямів бюджетної політики на 2017 рік. При цьому, слід звернути увагу, що соціальні гарантії, починаючи з грудня 2013 р., були підвищені на 13,1% тільки з вересня 2015 р., у 2016 р. (до грудня) – на 16,1%, однак інфляція за 2014 р. становила 24,9%, за 2015 р. – 45,8%, на 2016 р. прогнозується на рівні 12%.

За інформацією Міністерства соціальної політики, наданою відповідно до статті 5 Закону України «Про прожитковий мінімум» [3], фактичний розмір прожиткового мінімуму у цінах серпня 2016 р. у розрахунку на місяць на одну особу становив 2669 грн (з урахуванням суми податку на доходи фізичних осіб – 2885 грн), для дітей віком до 6 років – 2657 грн, для дітей віком від 6 до 18 років – 3169 грн, для працездатних осіб – 2736 грн (з урахуванням суми податку на доходи фізичних осіб – 3105 грн), для осіб, які втратили працездатність, – 2269 гривень [4].

Для забезпечення збільшення розміру мінімальної зарплати передбачені додаткові видатки в обсязі

близько 28,3 млрд грн (при цьому, зокрема, збільшено освітню субвенцію на 10666,8 млн грн та медичну субвенцію на 8926,8 млн грн). Водночас, порівняно з проектом від 15.09.2016 р. у доопрацьованому проекті державного бюджету зменшено видатки для Пенсійного фонду України на 14836,2 млн грн та на субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату електроенергії, природного газу, послуг тепло-, водопостачання і водовідведення, квартирної плати – на 3.612,3 млн грн.

Варто зауважити, що урядова ініціатива щодо підвищення мінімальної зарплати спрямована на підвищення рівня життя населення, насамперед, працюючого, легалізацію тіньової зайнятості та заробітної плати і створення передумов для покращення в майбутньому фінансового стану Пенсійного фонду України та осучаснення пенсійних виплат. Водночас, така ініціатива потребує розробки механізму її реалізації з визначенням чітких запобіжних заходів, які б дозволили утримати показник інфляції на прогнозованому рівні, не допустити збільшення безробіття та посилення податкового навантаження на суб'єктів підприємницької діяльності і загалом забезпечили економічне зростання та відновлення вітчизняного виробництва. При цьому, здійснення таких заходів має супроводжуватися постійним контролем з боку Уряду з метою недопущення погіршення соціально-економічної ситуації в країні.

У проекті державного бюджету на 2017 рік видатки споживання визначені в обсязі 712,4 млрд грн / на 182,1 млрд грн, або на 34,3% більше бюджетних призначень на 2016 р./ і становлять 91,9% загального обсягу видатків, а видатки розвитку – 61,3 млрд грн/на 14,7 млрд грн, або на 31,6% більше бюджетних призначень на 2016 р. і становлять 7,9% загального обсягу видатків. При цьому, за економічною структурою найбільші обсяги видатків передбачені на:

- трансферти місцевим бюджетам – 224,4 млрд грн (на 35,6 млрд грн, або на 18,8% більше бюджетних призначень на 2016 р.);
- трансферт Пенсійному фонду – 156,2 млрд грн (на 10,7 млрд грн, або на 7,3% більше бюджетних призначень на 2016 р.);
- обслуговування державного боргу – 111,3 млрд грн (на 12,3 млрд грн, або на 12,4% більше бюджетних призначень на 2016 рік);
- оплату праці працівників бюджетних установ – 101,9 млрд грн (на 21,2 млрд грн, або на 26,4% більше бюджетних призначень на 2016 рік).

Висновки. Відповідно до ініціативи Уряду з січня 2017 року розмір мінімальної зарплати пропонується наблизити до фактичного прожиткового мінімуму, при цьому для інших основних соціальних і демографічних груп населення (насамперед, пенсіонерів) соціальні гарантії залишаться на рівні значно нижчому фактичного прожиткового мінімуму, а з урахуванням підвищення прожиткового мінімуму загалом лише на 10,1%, виникне суттєва розбіжність між розмірами соціальних гарантій для працюючих осіб та інших груп населення.

Таким чином, показники соціальних стандартів, закладених урядом у проекті держбюджету на 2017 рік, є суттєво і штучно занижені та не враховують знецінення грошових доходів та заощаджень громадян внаслідок високої цінової інфляції, девальвації національної валюти, що зумовить зниження купівельної спроможності населення (й відповідно формування ВВП), погіршення рівня його життя та соціальної захищеності, створить передумови подальшого зuboжіння, особливо найбільш уразливих верств населення, зокрема, тих, для кого пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги є основним, зазвичай єдиним, джерелом існування.

Література

1. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» № 2017-III від 05.10.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Проект Закону України «Про державний бюджет України на 2017 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Закон України «Про прожитковий мінімум» № 966-XIV від 15.07.1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mlsp.gov.ua>

Надійшла 04.11.2016; рецензент: д. е. н. Нижник В. М.